

Kokkuvõte VVA 2015-2020 koostamise töörühma 17.09 kohtumisest

Aeg ja koht: 17.09 kell 13.00-14.15, justiitsministeeriumi suur saal

Osalesid: AS Medicum – Andra Oismaa; Eesti Inimõiguste Instituut – Merle Haruoja; Eesti Linnade Liit – Anne Läns; Justiitsministeerium – Anu Leps, Brit Tammiste, Jako Salla, Kaire Tamm, Laidi Surva; Politsei- ja Piirivalveamet – Pille Luiga; Kultuuriministeerium – Mare Melder; MTÜ Eluliin – Eda Mölder; MTÜ Ühendus Emade ja Laste Kaitseks – Ene di Maria; Põhja Ringkonnaprokuratuur – Lea Pähkel; Riigikantselei – Maris Leimann; Siseministeerium – Kadri Ann Salla; Sotsiaalkindlustusamet – Ene Päll; Sotsiaalministeerium – Joanna Paabumets; Marju Raju; Tartu Ülikool – Kadri Soo.

Päevakava

- Meetme – uuringud, statistika ja seire – üldine tutvustus
- Vägivalla teemat käsitlevad uuringud ja analüüsid
- Vägivallakuritegude statistika
- Andmebaasid
- Arengukava täitmise seire

Meetmest

Tegu on arengukava elluviimist toetava meetmega, mis koondab erinevaid andmekogumise viise (uuringud, analüüsid, statistika korrastamine), aga ka arengukava seiret ja selle elluviimise hindamist. Meetme eesmärk on saada parem ülevaade vägivalla ulatusest, olemusest ja mõjudest, samuti süsteemi suutlikkusest vägivallajuhtumeid lahendada.

Vägivalla uuringud

Ülevaade viimase 5-6 aasta jooksul läbi viidud uuringutest, kus on käsitletud vägivalla ulatust ja hoiakuid vägivallada:

- **Ohvriuurinng.** Viimane kuriteoohvrite uuring viidi täies mahus Eestis läbi 2009. aastal statistikaameti poolt turvalisuse uuringu nime all. Varasemalt on ohvriuurinng läbi viidud 1992, 1994, 1999, 2003. Uuringu eesmärk on koguda andmeid kuritegevuse tegeliku ulatuse ja Eesti elanike turvatunde kohta; 2009. aasta uuringus koguti esmakordselt andmeid ka paarisuhte vägivalla kohta.

Järgmise ohvriuurinng tegemise aeg pole hetkel otsustatud; hetkel eelarveküsimus ebaselge – kas eri ministeeriumide ühine rahastus või otse statistikaameti rahastus. 2015. aastal pole uuringu läbiviimine realistlik, aga 2016. aastaks võiks uuringu plaani võtta ja ka VVA-s välja tuua.

2009. aasta ohvriuurinng andmed statistikaameti andmebaasis:

<http://pub.stat.ee/px->

web.2001/Database/Sotsiaalelu/17Eigus_ja_turvalisus/032Kuritegude_ohvriks_langemine/032Kuritegude_ohvriks_langemine.asp

Kuriteoohvrite uuring 2009 (ilmunud kriminaalpoliitika uuringute sarjas):

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/14_kuriteoohvrite_uuring_2009.pdf

Turvalisuse uuringu paarisuhtevägivalla erimooduli analüüs. Soo, K. (2010). Paarisuhtevägivall Eestis – levik ja tagajärjed.

http://www.enu.ee/lisa/553_Paarisuhtevagivald%20Eestis_levik%20ja%20tagajarjed_loppraport%202010.pdf

- **Väike ohvriuurinng.** Alates 2010. aastast on justiitsministeerium tulenevalt kriminaalpoliitika arengusuundadest tellinud vähendatud mahus ohvriuurinnguid, mis on ohvriuurinngust tunduvalt väiksemad nii küsimuste kui ka respondentide arvu mõttes. Valim väike, u 1000 inimest, küsimusi kümnekond. Mõned küsimused on aastate lõikes püsivad, osa küsimusi iga aasta muutub. Kui

kellelgi on vajadus teatud küsimuse uuringusse lisamiseks, et saada võrdlus nt mõne varasema uuringuga, siis anda sellest teada oktoobriks, mõne huvipakkuva küsimuse lisamist saab siis eraldi kaaluda. Uuring viiakse läbi aasta lõpus ja küsitlusfirmade poolt omnibuss-uuringute raames. Seni on andmeid kajastanud kuritegevuse aasta ülevaadetes. Väikse ohvriuringu andmetabelid leitavad siit: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/uuringud-ja-analuusid/ohvriuring> (vt lehe allosa)

- **Laste hälbiva käitumise uuring** (*ISRD – International Self-Reported Delinquency Study*). Uuring annab mh ülevaate laste toimepandud vägivallategudest ja ohvrikslangemisest. Tegu on rahvusvaheliselt võrreldava uuringuga. ISRD on Eestis läbi viidud 2006 ja 2014, järgmise võiks plaanida alates 2018.

Uuringu veebileht: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/isrd>

- **Lapse õiguste ja vanemluse monitooring 2012**

Monitooring viiakse läbi tulenevalt LPAst (laste ja perede arengukavast). Monitooringus uuriti mh hoiakuid ja kogemusi seoses füüsilise karistamise kasutamisega distsiplineerimisviisina. Küsitleti nii täiskasvanuid kui lapsi.

2012 monitooringu täiskasvanud elanikkonna küsitlus:

http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/lapse_õiguste_ja_vanemluse_monitooring_-_taeiskasvanud_elanikkonna_aruanne.pdf

2012 monitooringu laste küsitlus: http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/lapse_õiguste_ja_vanemluse_monitooring_-_laste_kysitluse_aruanne.pdf

- **Soolise võrdõiguslikkuse monitooring**

Viidud läbi 2005, 2009, 2013. 2013. a uuringus oli ka küsimusi vägivalla hoiakute koht: laste füüsiline karistamine, elukaaslase füüsiline korralekutsumine, vägivaldsesse peretülisse pealtnägijate või -kuuljate poolt sekkumine, hinnangud prostituudilt seksi ostmisse, suhtumine prostitutsiooni reguleerimisse. Uuringu põhiankeet on muutumatu, lisamoodul iga kord muutuv, nt 2013.a uuriti lisamoodulis hoiakuid alternatiivse seksuaalse ja soolise identiteediga inimeste võrdõiguslikkuse suhtes ning seksuaalset ahistamist töökohal.

Järgmine soolise võrdõiguslikkuse monitooring plaanis 3 aasta pärast ehk 2016, edaspidi taas iga 4 aasta tagant.

2013. a monitooring: http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/sooline_vo_monitooring_2013_veeb.pdf

Sooline ja seksuaalne ahistamine töökohal: http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/sooline_ja_seksuaalne_ahistamine_tookohal_veebi.pdf

- **Riskikäitumise teadlikkuse uuring kolmes sihtrühmas**

PPA tellitud uuringu eesmärk on hakata regulaarselt mõõtma elanikkonna teadlikkust, hoiakuid ja käitumisi politsei poolt mõjutatavates süüteoennetuse valdkondades: vägivalla, sõltuvusainete tarvitamise, varguste ja liikluskäitumisega seotud ennetus, kodakondsuse ja isikut tõendavate dokumentidega seotud küsimused, koostöö politseiga. Uuring viidi läbi kolmes erinevas sihtrühmas: 1) täiskasvanud elanikkond (18-74aastased); 2) üldhariduskoolide 4., 6., 8. ja 12. klassi õpilased; üldhariduskoolide 4., 6., 8., ja 12. klasside klassijuhatajad.

PPA plaanib uuringut iga-aastaselt korrata, mitte küll sellises mahus kui 2014 - küsitlute arv jääb samaks, vähendatakse küsimuste blokki.

Uuringu aruanne leitav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/331164.pdf>

- **Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas**
Uuringu eesmärgiks oli kaardistada Eesti elanike hoiakuid ning teadlikkust pere- ja soopõhise vägivalla ning inimkaubanduse valdkondades. Uuringus käsitleti näiteks teemasid: kuidas elanikud mõistavad pere- ja soopõhist vägivalda, millised on hoiakud vägivallatseja ja ohvri suhtes, kuidas mõistetakse inimkaubanduse probleemi ja millised on hoiakud inimkaubanduse ohvrite ja kaubitsejate suhtes. Uuring viidi läbi 2014 ja seda on plaanis korrata 2016. Hetkel pole teada, kas tehakse ka jätkuuring peale 2016.

Uuringu raport:

[http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium kontaktid/Uuringu ja analuusid/Sotsiaalvaldkond/elanike hoiakud soop ohise vagivalla ja inimkaubanduse valdkonnas2014 aruanne tns emor loplik.pdf](http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elanike_hoiakud_soop_ohise_vagivalla_ja_inimkaubanduse_valdkonnas2014_aruanne_tns_emor_loplik.pdf)

- **Uuringud spetsialistide kokkupuute kohta vägivallaga**
2009. aastal tellis SoM uuringu laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamise ja võrgustikutöö kohta; 2011 tellis JuM uuringu perevägivalla levikut soodustavate riskide ja ulatuse kohta praktikute hinnangutel. Mõlemas uuringus on analüüsitud spetsialistide kokkupuudet ja märkamise/reageerimise praktikat. Spetsialistide vägivalla hoiakuid ja vägivallajuhtumitele reageerimise praktikat käsitleva analüüsi võiks kavva võtta ka edaspidi. Kui hinnata KOV spetsialistide praktikat, siis võiks kaaluda hoiakuid laste väärkohtlemisse ja perevägivalda kaardistada ühes uuringus.

Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö. Soo, K., Strömpl, J. Ilves, K. (2009). [http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Lapse vaarkohtlemisest teavitamine uuringu raport-1.pdf](http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Lapse_vaarkohtlemisest_teavitamine_uuringu_raport-1.pdf)

Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. Linno, M., Soo, K., Strömpl, J. (2011). <http://www.kriminaalpoliitika.ee/en/perevagivalla-levikut-soodustavad-riskid-ja-perevagivalla-ulatuse-praktikute-hinnangutes>

- **TAI poolt läbiviidud uuringud, kus on seos vägivallaga (ESPAD, HBSC).**
ESPAD, Euroopa kooliõpilaste alkoholi ja narkootikumide kasutamise võrdlusuuring; uuringus käsitletakse põgusalt ka laste sattumist kaklustesse ja löömingutesse ning sekeldusi politseiga; samuti laste tõsiseid lahkkelisid ja riide vanemate ning sõpradega; eraldi on analüüsitud laste sotsiaalseid oskusi ja ka antisotsiaalse käitumise seost sotsiaalsete oskustega. Kooliõpilaste terviseuuringus (HBSC) on toodud ka arstiabi vajanud vigastuste osakaal noorukite hulgas.
- **EAÜI uuringud naistevastase vägivalla teemal**
MTÜ Eesti Avatud Ühiskonna Instituut on 2001-2004 läbi viinud järgmised uuringud naistevastase vägivalla teemal:
2001 – üle-eestiline sotsioloogiline uuring „Naistevastane vägivald Eestis”,
2002 – küsitlus „Naistevastane vägivald” Tallinna Politseiprefektuuri töötajate hulgas
2003 – sotsioloogiline küsitlus „Vägivald ja naiste tervis”
2003 – sotsioloogiline küsitlus „Vägivald ja naiste tervis” meditsiinitöötajate hulgas
2004 – üle-eestiline sotsioloogiline küsitlus „Naistevastane vägivald” sotsiaaltöötajate hulgas

2014-2015 viib EAÜI Norra toetuste toel läbi projekti „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhtevägivalla tõkestamiseks Eestis”, mille raames viiakse läbi ka küsitlusi sotsiaaltöötajatele, meedikutele, politseile ja juristidele.

- **MTÜ Eluliini koostööprojekt.** MTÜ Eluliin on olnud seotud VÄM projektiga Armeenias, mille raames uuriti laste (16-18) kokkupuuteid seksuaalse vägivallaga (küsitlus toimus kodudes, lapsed täitsid ankeedi). MTÜ esindajad olid kaasatud ekspertidena metoodika koostamisel ja laste küsitlemisel.
- **Seksiostjate uuring.** Tehti ettepanek uuesti uurida ka seksiootjaid, mis annaks sisendi prostitutsiooni teemalisse diskussiooni ühiskonnas. Vajadust sellise uuringu järele on arutatud VVA inimkaubanduse võrgustikus. Viimane uuring seksiootjate kohta viidi läbi 2006. Sarnaseid uuringuid on teinud Taani, Rootsi. Kaaluda, kas see võiks olla eraldi seksiootjate uuring või siis juba võimaliku seadusemuudatuse mõjuanalüüs.

Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2007.
http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sooline_vordoiguslikkus/Inimkaubandus_ja_prostitutioon/prostitutiooni_varjatud_pool.raeaegivad_seksi_ostjad.pdf

- **Kannatanute kohtlemine.** 2011 tellis justiitsministeerium uuringu kannatanute ja tunnistajate kohta süüteo menetluses. Kaaluda kordusuuringut, sealjuures mõelda, et edaspidi on vaja hinnata ka ohvrite direktiivist tuleneva paketi mõju. Hetkel on läbiviimisel uuring laste kogemustest kohtumenetluses (s.o osa laiemast FRA tellitud uuringust) – tulemused 2014. a lõpuks.
- **Kokkuvõtteks,** jätkata tuleks seni juba teatud regulaarsusega läbi viidud uuringutega vägivalda ulatuse, olemuse, põhjuste, tagajärgede ja hoiakute kohta. Eelistada uuringuid, mis ka rahvusvaheliselt võrreldavad. Lisaks planeerida 1-2 uut uuringut teemal, mida seni vähem uuritud.

Üheks võimalikuks uueks uuringuks võiks olla laste väärkohtlemise leviku regulaarne kaardistamine, mille trendide kohta täna ülevaade puudub. Viimane uuring laste seksuaalse väärkohtlemise kogemuste ja hoiakute kohta viidi läbi 2003. a. Vaadata võiks erinevaid väärkohtlemise liike, mitte ainult seksuaalset väärkohtlemist. Sihtrühma puhul mõelda, kas küsitleda noori vahetult või küsitleda täiskasvanuid retrospektiivselt.

Analüüsid

- **Tapmiste monitooring**

Eesti on kõrge tapmiste tasemega riik. VVAs võiks välja tuua tapmiste monitooringu käivitamise. Plaanis on saada osaks Euroopa tapmiste monitooringust, kus praegu osalevad Soome, Holland, Rootsi, Taani. Sisuliselt tähendab see eraldi tapmiste kohta andmete kogumist (ligi 100 tunnust, nt kannatanu, tapja, olustiku jms) ja politsei poolt nende andmebaasi kandmist. Kuna hetkel tapmiste (sealjuures ka ohvri) kohta detailsemaid andmeid ühtegi registrisse ei kanta, siis on tagantjärele ka keeruline selliseid andmeid tuvastada ja hiljem analüüsida. Soomes ja Rootsis on praktika, kus politsei täidab esialgsed andmed ja edaspidi, kui menetluskäik areneb ja jõutakse kohtulahendini, siis andmeid jooksvalt täiendatakse ja analüüsitakse. Kogutavad andmed saavad ka teistele riikidele kättesaadavaks ehk neid saavad analüüsiks kasutada teiste riikide teadlased. Euroopa tapmismonitooringus osalemise lisaväärtus on see, et Eesti andmed kaasataks rahvusvahelisse võrdlevasse analüüsi.

PPA kommentaar: Suur osa andmete kandmisest jääb politsei ülesandeks. Politsei kannab andmed andmebaasi peale kohtueelse menetluse lõppu. 50-60 juhtumi andmed aastas sisse kanda pole suur koormus.

- **Menetluspraktika analüüsid.** Justiitsministeerium on analüüsinud alaealistega seotud menetluste kiirust, menetluspraktikat kuriteoliigiti (nt perevägivallajuhtumites menetluspraktika analüüsid 2010 ja 2014) kui ka erinevate menetlusalternatiivide kasutamist.

VVAs võiks välja pakkuda ühisanalüüsid koos politseiga – üks menetlusanalüüs aastas, konkreetne teema lepitakse igal aastal eraldi kokku. Seega kuueaastase perioodi jooksul valmiks 6 menetlusanalüüsi.

- **Karistuspraktika analüüsid.** Seni on justiitsministeerium analüüsinud karistuspraktikat seksuaalkuritegudes, perevägivallaga seotud kuritegudes, inimkaubanduse kuritegudes kriminaalstatistika aastaraamatu raames. VVAs võiks välja pakkuda, et eraldi karistuspraktika ülevaadet (nt teemalehed) VVA valdkondades koostatakse iga 2 aasta kohta.

Statistika

- JuM: Kriminaalstatistikat avaldatakse iga-aastaselt kriminaalstatistika aastaraamatuna (vt <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/statistika-ja-uuringud/kuritegevus-eesis>), arendamisel on kriminaalpoliitika teemalehed, aga ka nn teemapaberite sari lühemate kriminaalpoliitika ülevaadete kajastamiseks.
- Hetkel on puudujääke soopõhise statistika (andmed olemas, küsimus selliste andmete avaldamises) ja kannatanuid puudutava statistikaga. Perevägivalda juhtumid saab kätte märksõnaotsinguga; kaaluda arendusi, et teha seda automaatselt.
- Regulaarselt tuleks koguda ja avalikustada statistikat ka ohvrite abistamise kohta, sh nii osutatud riikliku ohvriabi kui ka MTÜde poolt osutatud teenuste kohta. Liikuma peaks suunas, et ka teenust osutavad MTÜd hakkaksid andmeid elektrooniliselt (sh turvaliselt ja andmekaitse nõudeid arvestades) koguma.
- TAI korraldab prostitutsiooni kaasatud naiste riski ja tervisekäitumise uuringuid. Vajalik on jätkuvalt koguda infot inimkaubanduse ja prostitutsiooni kaasatud naistele pakutavate teenuste kohta. Küsimusi on tekitanud, et mis andmestik on ohvriabi poolt kogutav ja mida kogub teenuse osutaja.
- Ettevalmistamisel on uus Sotsiaalkindlustusameti infosüsteem (SKAIS), sellega seoses ka ohvriabi statistika vormid. Hetkel ei ole võimalik ohvriabisse pöördunud isikut ja talle osutatud teenuseid siduda, see info tuleb täna käsitsi otsides ise kokku viia. Iga ohvri kohta koostatakse juhtumikaart, see on aluseks ka statistikale; aasta lõpuks vaja koostada uus juhtumikaart.

Andmebaaside ühiskasutamine

- Politsei riskiperede andmebaas. Arutletud on selle üle, kas politsei riskiperede andmebaas võiks olla lingitud STARiga.
- E-Tervise infosüsteem. Kui palju infot vigastuste põhjuste kohta märgitakse tervise infosüsteemi? Kuidas ja kelleni see info peaks edasi jõudma?

Arengukava elluviimine ja seire:

- Iga-aastased lühikesed täitmisaruanDED
- 2018.a alguses vahearuanne 2015-2017 kohta ja uus rakendusplaan 2018-2020
- 2020 lõpparuanne + mõjuaruanne